

четку регулисала међусобне односе патриција следило би да су односи између самих патриција остали непромењени и свирепији него су били односи између потлачених плебејаца и њихових експлоататора. То питање је озбиљније обрадио Либтов. (стр. 155 сл). По њему, при аброгирању нексума забрањено је убијање и продаја дужника, ослобођени су они дужници који су „nach besten Kräften mit Hilfe ihrer bona die Befriedigung ihrer Gläubiger versucht zu haben“; забрањен је нексум и забрањено је ропство због дугова. Тиме је Либтов у знатној мери исправио мишљење Хушкеа о тумачењу Вароновог текста: et omnes qui bonam copiam jurarunt, ne essent nexi. dissoluti (9). Леви - Брил се није детаљније задржао на том питању. Донео је само непотпуно објашњење да је нексум аброгиран услед опадања религијских веровања и формализма (стр. 115).

У целини, све три студије о нексуму доказ су да је историографија нексума пошла новим путевима, доказ су да у скоро време можемо очекивати даља напредовања и детаљно решавање свих питања из историје нексума. То решење биће пронађено у сагласности са економским развојем Рима, а самим тим и у сагласности са сачуваним изворним материјалом који је због својих празнина и врло различитог методског приступања његовој анализи био извор многих тешкоћа. Уочавање потребе економско-друштвене подлоге нексума најважнији је резултат који су донеле нове студије о нексуму. Други важан резултат је и покушај који се осећа у наведеним студијама да се пронађу додирне тачке између разних хипотеза које су досада сматране као дијаметрално опречне: а један од важних резултата је и тај што се у готово свим новијим радовима о нексуму питања његове суштине углавном посматрају истогетно, везују се, ближе или даље, са питањима кредитних односа. Та истоветност постоји и код многих других питања, тако да се озбиљна размислажења засад могу констатовати само при обради питања структуре и функције нексума.

Др Иво Пуцан

Marc Réglade: *VALEUR SOCIALE ET CONCEPTS JURIDIQUES. Norme et technique. Étude de Philosophie du Droit et de Théorie générale*, Paris, 1950 — 129 p.

Аутор дела, бивши декан Правног факултета у Бордоу, ученик проф. Дигија и Бонара, желео би, како сам каже, да овим кратким изводом (précis) из филозофије права и опште теорије права, допуни проф. Бонара, као што је овај, са своје стране, унео извесне допуне у Дигијево учење. Стога ставља себи у задатак да пре свега прецизира појам објективне вредности, која је у области права друштвена вредност, њен апостерјорни карактер у утицај који она врши на формирање и садржину правних појмова: нормативних (субјект права, субјективно право) и техничких (формални извори права, способност, овлашћење, правни акт и санкција). Сходно овоме, књига је подељена у два дела: први под насловом „Појам права“ и други под насловом „Правни појмови везани за појам права.“

У почетку првог дела, пошто је одбацио примену априорних појмова и указао на значај непосредног посматрања и искуства за

(9) Varon, De lingua latina 7, 105 (Goetz-Schoell, S. 122).

научно објашњење правне заповести, писац прелази на разматрање појма вредности. Прихвата објективистички појам вредности проф. Бонара, по коме се вредност сматра као особина предмета у смислу прилагођености неком циљу, особина која постоји и вреди изван и независно од субјекта. Из овога произилази логичан закључак о општем значају вредности и потреби за нормом у циљу заштите ове вредности: „заповест је логична последица суђења о вредности.“ Проф. Бонар мисли да овим уклања недостатак Дигијевог учења, наиме могућност заснивања дужности самим сазнавањем чињеница и њихових закона, тиме што умеће као посредника објективну вредност, засновану на циљу, у смислу везе између закона појава и заповести садржане у нормама.

У погледу сазнавања вредности писац усваја Гурвичеву теорију правног искуства и сматра да је сазнавање вредности које су основ правних норми ствар правног искуства, делом интуитивног, делом рационалног. Особитост би била у томе што се ради о вредностима „укљученим“ (inclus) у дати друштвени поредак, што овом искуству даје извештајни карактер сталности, јер се друштвени поредак непрекидно развија те право никада не одговара потпуно друштвеном поретку. Но и у праву постоји кретање, само је ово скоковито (par bonds).

Особину вредности може да има не само средство у односу на циљ, него и сам предмет узет као циљ. То се доказује тиме што код свих чланова дате групе постоји истоветно суђење о његовој вредности. Због тога што се елементи вредности црпе из искуства, појам је апостериоран.

Вредности су предмет нормативних наука. Има их две врсте: животне (у материјалном смислу) и рационалне. Норме засноване на овим другим вредностима (етичке) имају карактер безусловне заповести, пошто човек, ако ради као разумно биће, ту нема могућност избора. У ове норме, поред моралних, спадају и правне, јер обе врсте норми имају као крајњи циљ морално добро: усавршавање човека. Разлика би између њих, по писцу, била у томе што је код првих вредност, као основ нормативности, човек — било као појединачно било као друштвено биће, док је то код правних норми друштвена вредност, „заједничко добро“ (bien commun).

Право, као и морал, може да буде идеално и позитивно. Први случај постоји онда ако се ради о заједничком добру идеално савршеног друштва. Друштвене вредности имају овде идеалан карактер и правила заснована на њима имају карактер општих принципа правде, истих у свим друштвима и временима. Ово идеално, недостижно право по својој апстрактној карактеру ближе је моралу него праву, те га зато писац назива „прејуридичким моралом“ (morale prejuridique).

Позитивно право (материјално), не у смислу формалног извора права већ у смислу позитивног интуитивног, засновано је на стварним вредностима датог друштвеног поретка. Отуда је ово „право истовремено чињеница и дужност или норма заснована на правди.“ Као чињеница оно је производ друштвених и историских околности које дају посебну форму друштвеном поретку извесног друштва као друштвеног идеала; као норма оно је засновано на вредностима које су примена општих принципа правде на посебне услове живота дате групе. Из свега овога произилази да се правна наука налази на граници спекулативних наука (социологија, историја) и нормативних (етика).

Што се тиче момента претварања друштвене норме у правну, а у овоме писац жели да допуни Дигија, то би било онда кад ова постане правни обичај и тада се намеће законодавцу. Правни обичај претставља емпириско друштвено искуство које потврђује критичко искуство правника.

У погледу основа права, тј. његовог обавезног карактера, писац је мишљења да се овај налази у природи заједничког добра датог друштва које има карактер личног добра за сваког члана заједнице. Идеал заједничког добра је услов идеала личног усавршавања и намеће се снагом безусловне заповести сваком човеку као разумном бићу. Но ово с друге стране значи да заједничко добро може да има карактер моралног идеала, идеала правде само онда ако претставља добро и за сваког члана групе. Ово појединачно добро узето је само у смислу „моралног живота”, идеала личног усавршавања. Тај се идеал, по мишљењу писца, формира у сваком друштву као „минималан заједнички идеал”. (Пример: Декларација права од 1789).

На почетку другог дела књиге писац разматра питање субјекта права. Полazeћи од тога да је стварност нормативног света вредност, он дефинише субјект права као „правни пропис о људској активности, индивидуалној или колективној правно заштићеној с обзиром на друштвену вредност циљева којима тежи. Он (субјект права-ДП) истовремено означава и центар интереса које ова активност задовољава и који су и сами заштићени с обзиром на њихову друштвену вредност.” Овим Реглад мисли да је решио и проблем правног лица.

Што се тиче државе као субјекта права, писац је мишљења да ову треба различито посматрати у унутрашњем и међународном праву. У унутрашњем праву он негира истовестност државе и нације, јер сматра да национална заједница не може да има вредност у односу на саму себе. Зато закључује да у држави треба видети активност која има највећу вредност у окриљу нације, а то је делатност државног апарата. Другим речима, „држава је владајућа корпорација, сачињена од скупа владајућих и њихових службеника који врше јавне функције у окриљу националне заједнице; или боље: скуп норми унутрашњег права које се односи на ову корпорацију.” У међународном јавном праву, позитивном праву међународне заједнице, држава је нација која испуњава одређене услове (територија, политичка организација, сувереност). Пошто у овом својству има друштвену вредност за међународну заједницу, добија од међународног јавног покрета статус субјекта међународног права. Реглад сматра да се овај теориски дуализам практично своди на јединство, јер међународно право обавезује државу и њене органе који су исти као и у унутрашњем праву.

У погледу субјективног права, одбацујући сва учења која од воље чине елемент права (Виндшајд, Гелпек, Мишу), Реглад за држава из Јеринговог учења интерес као битан елемент субјективног права и ово дефинише као „признање и заштиту једног интереса који се односи на субјект права (активни субјект) а који (интерес-ДП) има друштвену вредност помоћу стварања путем правне норме дужности на терет једног или више других субјеката (пасивних субјеката)”.

Последња глава другог дела посвећена је правној техници. Ту на прво место писац ставља формалне правне изворе као техничке поступке друштвеног, званичног испољавања права у материјалном

смислу; то су једино аутентични и за све обавезни извори. Овде спадају: обичај, закони и судски прецедент кога он сматра као судски обичај.

Полазећи од Дигијевог схватања о улози воље у праву Реглад долази до појма способности и овлашћења. Прво постоји онда када субјект права ради у свом а друго када ради у туђем интересу.

Правне акте Реглад посматра са материјалног и формалног гледишта. Са материјалног гледишта их дели на акте правила, акте услове и субјективне. Са формалног гледишта их дели на једностране, вишестране и уговорне.

Остварена санкција је за писца ствар ван правне норме. Усваја сагласно Дигију, тенденцију ка санкцији као практичан критеријум за разликовање правног од моралног наређивања. Ову тенденцију сматра као последицу двоструког карактера правне норме: моралног и чињеничког. Морална дужност изражава друштвену нужност. Ако ова нужност због слободе човека у избору мотива није задовољена спонтано, прибегава се остваривању деликтниим актом.

Санкција за Реглада има двострук карактер: превентиван — да уклони неподударност између акције и дужности, тј. да појача афективно стање субјекта у смислу остварења норме и апостериоран — у правцу нанете штете.

У закључку писац даје дефиницију филозофије и теорије права као и њихов однос према правној науци. Филозофија права, по њему, као грана филозофије вредности, дефинише нормативне појмове (норма, субјект права, субјективно право) и налази се ван правне науке, односно претходи јој. Теорија права пак даје појмове правне технике и јесте у правом смислу речи дело правне науке. Оне се међусобно допуњују и за пуно сазнавање права нужно је познавање и једне и друге.

У овом кратком делу које има више карактер нацрта једне обимније студије, писац се углавном креће у оквиру метода идеалистичке филозофије, тзв. филозофије вредности, покушавајући да преко идеје о друштвеној вредности повеже социолошки позитивизам са нормативизмом. Остајући ученик Дигија и Бонара, он даје и неколико оригиналних дефиниција као напр. дуплицитет тумачења дожаве, дефиницију субјекта права, субјективног права филозофије права, опште теорије права и њихов узајамни однос. Не улазећи у то колико је у свему овоме успео, може се рећи да дело свакако представља један интересантан детаљ о стању савремене буржоаске филозофске правне мисли.

Димитрије Продановић

W. Arthur Levis: *THE PRINCIPLES OF ECONOMIC PLANNING*, London 1951. Dennis Dobson, 128 p.

Луисова књига спада по низу особина у модерну серију стандардне западне литературе о државној интервенцији, засноване на популаризацији кејнзијанских концепција и на извлачењу поука из британског искуства са лабуристичком економском политиком после, овог рата. Сам аутор наглашава скромне амбиције књиге: она пре има за сврху да размотри већ познате аргументе за и против и да пружи једно „разумно“ решење, него да претставља дубље самостално истраживање у иначе тако спорној и компликованој материји.